

O PRE-TEST ODHADECH A STEINOVÝCH ODHADECH V REGRESI

MICHAL FRIESL A JIŘÍ REIF

*Katedra matematiky ZČU, Univerzitní 8, 306 14 Plzeň
friesl@kma.zcu.cz, reif@kma.zcu.cz*

ABSTRACT. Comments on pre-test estimation and a short review of shrinkage estimation in the setting of classical linear regression models are presented.

1. ÚVOD

Jednoduchý regresní model ve tvaru přímky

$$y_i = \beta_0 + \beta_1 x_i + e_i, \quad i = 1, \dots, n,$$

s neznámými parametry β_0 a β_1 a náhodnými odchylkami e_i nebo model s kvadratickou závislostí

$$y_i = \beta_0 + \beta_1 x_i + \beta_2 x_i^2 + e_i, \quad i = 1, \dots, n,$$

stejně jako model $y_i = \beta_0 + \beta_1 x_i + \beta_2 z_i + e_i$ se dvěma vysvětlujícími proměnnými, spadají do teorie lineární regrese, kde linearitou je myšlena lineární závislost vysvětlované proměnné na parametrech modelu. V případě nenáhodných vysvětlujících proměnných můžeme takový model zapsat maticově ve tvaru

$$(1.1) \quad y = X\beta + e,$$

kde X je známá pevná (nenáhodná) matice typu $n \times p$, $p < n$, u níž budeme předpokládat hodnotu p , β je vektor neznámých parametrů a e je náhodný vektor chyb. Sloupce matice X se nazývají regresory. Budeme dále předpokládat, že vektor e splňuje podmínky

$$Ee = 0 \quad \text{a} \quad \text{cov } e = \sigma^2 I_n,$$

kde σ^2 je neznámý kladný parametr. V případě, že matice X nebude pevná, ale jejími prvky budou realizace nějakých náhodných vysvětlujících proměnných, budou naše závěry pravdivé při podmínění danými hodnotami vysvětlujících proměnných.

V domácí literatuře je tento model podrobně studován např. v monografii [70] a učebních textech [26], [27]. V tomto textu se zaměříme na popis některých odhadů vektoru regresních koeficientů β . Nekladli jsme si za cíl vytvořit přehled „bez mezer“, ale pouze doplnit některé informace k výše uvedeným českým publikacím.

Náš plán je následující. Po zavedení základních pojmů v odst. 2 a krátkém připomenutí některých vlastností odhadu metodou nejmenších čtverců (MNČ) v odst. 3 se v dalších dvou odstavcích zmíníme o tzv. pre-test odhadech, které se často používají v praxi, a o odhadech Steinova typu (zkrácených a sražených odhadech), které jsou lepší než odhad MNČ. Odhadům parametru σ^2 se v tomto pojednání nebudeme věnovat a odkazujeme čtenáře např. na [33] str. 18, popř. na [39] nebo [29].

Tato práce vznikla za podpory výzkumného záměru MSM 235200001.

2. SROVNÁVACÍ KRITÉRIA

Odchylku vektoru $\hat{\beta}$ od vektoru β v prostoru R^p budeme měřit pomocí kvadratické ztrátové funkce

$$(2.1) \quad L_W(\beta, \hat{\beta}) = (\hat{\beta} - \beta)' W (\hat{\beta} - \beta),$$

kde W bude nějaká symetrická nezáporně definitní matice typu $p \times p$ (čtvercovou matici budeme nazývat nezáporně definitní, jestliže kvadratická forma určená touto maticí nabývá pouze nezáporných hodnot; v literatuře se též používá názvu pozitivně semidefinitní matice), a kvalitu odhadu $\hat{\beta}$ vektoru β budeme posuzovat pomocí střední kvadratické chyby (v angl. *mean square error*) definované vztahem

$$(2.2) \quad \text{MSE}_W(\beta, \hat{\beta}) = E L_W(\beta, \hat{\beta}).$$

Výraz (2.2), chápaný jako funkci β , budeme nazývat rizikovou funkcí. Nebude-li pochybnost o tom, který vektor parametrů odhadujeme pomocí $\hat{\beta}$, budeme místo (2.2) psát stručněji $\text{MSE}_W \hat{\beta}$.

Uveďme nejčastější volby váhové matice W . Při volbě jednotkové váhové matice $W = I_p$ je ztrátová funkce kvadrátem eukleidovské vzdálenosti β a $\hat{\beta}$. Pro úlohu odhadu vektoru β v modelu (1.1) se však častěji volí $W = X'X$. Protože platí

$$\text{MSE}_{X'X} \hat{\beta} = E(\hat{\beta} - \beta)' X' X (\hat{\beta} - \beta) = E(X\hat{\beta} - X\beta)' (X\hat{\beta} - X\beta),$$

je $\text{MSE}_{X'X} \hat{\beta}$ střední hodnotou kvadrátu eukleidovské vzdálenosti vektoru „vyrovnaných“ hodnot $X\hat{\beta}$ a vektoru teoretických regresních hodnot $X\beta$.

Je-li $\ell \in R^p$ a chceme odhadovat parametrickou kombinaci $\ell'\beta$, je vhodné volit váhovou matici $W = \ell\ell'$, pro kterou pak platí

$$\text{MSE}_{\ell\ell'}(\beta, \hat{\beta}) = E(\hat{\beta} - \beta)' \ell\ell' (\hat{\beta} - \beta) = E(\ell'\hat{\beta} - \ell'\beta)^2.$$

Definice 2.1. *Nechť $\hat{\beta}$, $\tilde{\beta}$ jsou dva odhady vektoru $\beta \in R^p$ a W je symetrická nezáporně definitní matice typu $p \times p$. Řekneme, že $\hat{\beta}$ dominuje $\tilde{\beta}$ ve smyslu MSE_W , jestliže pro všechny $\beta \in R^p$ platí $\text{MSE}_W \hat{\beta} \leq \text{MSE}_W \tilde{\beta}$. Platí-li navíc pro některé β ostrá nerovnost, řekneme, že $\hat{\beta}$ ostře dominuje $\tilde{\beta}$ ve smyslu MSE_W .*

Někteří autoři porovnávají odhady vektoru β pomocí maticové MSE.

Definice 2.2. *Nechť $\hat{\beta}$ je odhad vektoru β . Matici*

$$\text{MSE} \hat{\beta} = \text{MSE}(\beta, \hat{\beta}) = E(\hat{\beta} - \beta)(\hat{\beta} - \beta)'$$

budeme nazývat maticovou střední kvadratickou chybou.

Věta 2.3. *Nechť $\hat{\beta}$ a $\tilde{\beta}$ jsou odhady vektoru $\beta \in R^p$ a nechť $\text{MSE} \hat{\beta}$ a $\text{MSE} \tilde{\beta}$ jsou jejich maticové střední kvadratické chyby. Následující podmínky jsou ekvivalentní.*

- (i) *Pro všechny $\beta \in R^p$ je matice $\text{MSE} \tilde{\beta} - \text{MSE} \hat{\beta}$ nezáporně definitní.*
- (ii) *Pro všechny $\ell \in R^p$ a $\beta \in R^p$ platí $E(\ell'\tilde{\beta} - \ell'\beta)^2 \leq E(\ell'\hat{\beta} - \ell'\beta)^2$.*
- (iii) *Pro všechny symetrické nezáporně definitní matice W typu $p \times p$ odhad $\hat{\beta}$ dominuje $\tilde{\beta}$ ve smyslu MSE_W (viz def. 2.1).*

Důkaz. Podmínka (i) znamená, že pro každý vektor $\ell \in R^p$ a $\beta \in R^p$ platí

$$\ell'(\text{MSE} \tilde{\beta} - \text{MSE} \hat{\beta})\ell \geq 0,$$

neboli podle definice $\text{MSE} \tilde{\beta}$ a $\text{MSE} \hat{\beta}$

$$(2.3) \quad E \ell'(\tilde{\beta} - \beta)(\tilde{\beta} - \beta)'\ell - E \ell'(\hat{\beta} - \beta)(\hat{\beta} - \beta)'\ell \geq 0.$$

Protože součiny $\ell'(\tilde{\beta} - \beta) = (\tilde{\beta} - \beta)'\ell$ a $\ell'(\hat{\beta} - \beta) = (\hat{\beta} - \beta)'\ell$ patří do R , je (2.3) ekvivalentní (ii), tedy (i) je ekvivalentní (ii). Z téhož důvodu je (i) ekvivalentní podmínce, že $\hat{\beta}$ dominuje $\tilde{\beta}$ ve smyslu $\text{MSE}_{\ell\ell'}$ pro všechna $\ell \in R^p$. Z této podmínky však plyne (iii), neboť každá symetrická matice W typu $p \times p$ lze vyjádřit ve tvaru tzv. spektrálního rozkladu

$$W = \sum_{i=1}^p \lambda_i \ell_i \ell_i',$$

kde λ_i jsou vlastní čísla matice W (a tedy $\lambda_i \geq 0$, je-li W nezáporně definitní) a ℓ_i jsou odpovídající vlastní vektory (např. [70], str. 21–22). Opačná implikace plyne ze skutečnosti, že pro každé $\ell \in R^p$ je matice $W = \ell\ell'$ symetrická a nezáporně definitní; symetrie je zřejmá a pro každé $v \in R^p$ platí $v'\ell\ell'v = (v'\ell)(\ell'v) = (v'\ell)^2$. $\square$

Definice 2.4. Řekneme, že odhad $\hat{\beta}$ vektoru β dominuje odhadu $\tilde{\beta}$ ve smyslu maticové MSE, jestliže pro všechna $\beta \in R^p$ je splněna některá z ekvivalentních podmínek věty 2.3. Je-li $\mathcal{T}$ nějaká třída odhadů vektoru β a $\hat{\beta} \in \mathcal{T}$ je odhad, který dominuje ve smyslu maticové MSE každému $\tilde{\beta} \in \mathcal{T}$, řekneme, že $\hat{\beta}$ je nejlepším odhadem v $\mathcal{T}$.

Definice 2.5. Řekneme, že odhad $\hat{\beta}$ vektoru β je přípustný (resp. nepřípustný) ve smyslu MSE_W , jestliže neexistuje (resp. existuje) odhad vektoru β , který ostře dominuje $\hat{\beta}$ ve smyslu MSE_W (viz definice 2.1).

Hodnotit kvalitu odhadu jen podle hlediska, zda je či není přípustný ve smyslu MSE_W , není vhodné. Lze např. ukázat, že je-li W symetrická pozitivně definitní matice, pak odhad $\hat{\beta} \equiv 0$ (popř. jiný konstantní odhad) je přípustný ve smyslu MSE_W , zatímco (jak uvidíme v odst. 5) odhad b pořízený pomocí MNČ pro $p \geq 3$ tuto vlastnost nemá. Důvodem přípustnosti odhadu $\hat{\beta} \equiv 0$ je skutečnost, že pro $\beta = 0$ má tento odhad nulovou $\text{MSE}_W(\beta, \hat{\beta})$ a žádný jiný odhad (zanedbáme-li změny na množině míry 0) tuto vlastnost nemá. Pro $\|\beta\| \rightarrow \infty$ však $\text{MSE}_W(\beta, 0)$ roste do nekonečna, zatímco $\text{MSE}_W(\beta, b)$ je konstantní. Z hlediska velikosti $\text{MSE}_W(\beta, \cdot)$ pro β „nejméně příznivé“ pro daný odhad je tedy MNČ výhodnější než $\hat{\beta} \equiv 0$; optimální z tohoto hlediska budou tzv. minimax odhady.

Definice 2.6. Nechť $\mathcal{T}$ je nějaká třída odhadů β a $\beta^* \in \mathcal{T}$ je odhad takový, že pro každé $\hat{\beta} \in \mathcal{T}$ platí

$$(2.4) \quad \sup_{\beta \in R^p} \text{MSE}_W(\beta, \beta^*) \leq \sup_{\beta \in R^p} \text{MSE}_W(\beta, \hat{\beta}).$$

Pak řekneme, že β^* je minimax odhadem β ve třídě $\mathcal{T}$ ve smyslu MSE_W . Platí-li (2.4) pro všechny odhady $\hat{\beta}$ včetně tzv. znáhodněných odhadů (pro definici znáhodněných odhadů viz např. [41], str. 37), řekneme, že β^* je minimax odhadem β ve smyslu MSE_W .

Je zřejmé, že je-li β^* minimax odhadem β a $\hat{\beta}$ je odhad, který dominuje β^* , pak $\hat{\beta}$ je rovněž minimax odhadem β (vše ve smyslu MSE_W pro pevnou váhovou matici W).

V některých případech se provádí také porovnání odhadů ve smyslu Pitmana, viz např. přehled [19] a citace v něm obsažené, které je definováno následujícím způsobem.

Definice 2.7. Řekneme, že odhad $\hat{\beta}$ vektoru β dominuje odhadu $\tilde{\beta}$ v Pitmanově smyslu při ztrátové funkci L , jestliže pro každé $\beta \in R^p$ platí

$$P(L(\beta, \hat{\beta}) < L(\beta, \tilde{\beta})) \geq P(L(\beta, \hat{\beta}) > L(\beta, \tilde{\beta})).$$

Dominance ve smyslu Pitmana není obecně tranzitivní relací.

3. VLASTNOSTI METODY NEJMENŠÍCH ČTVERCŮ

Nejpoužívanější metodou odhadu vektoru β modelu (1.1) je metoda nejmenších čtverců (MNČ). Odhad β spočtený touto metodou budeme značit b . Jak známo, je

$$(3.1) \quad b = (X'X)^{-1}X'y,$$

a tedy b je lineární odhad (vzhledem k y). Podle známé Gaussovy-Markovovy věty je b nejlepším odhadem β ve třídě nestranných lineárních odhadů ve smyslu definice 2.4 (odhad $\hat{\beta}$ vektoru β se nazývá nestranný, jestliže pro každé $\beta \in R^p$ je $E\hat{\beta} = \beta$). Poměrně jednoduchý přímý důkaz věty lze najít v [26].

V případě, že vektor chyb má normální rozdělení, tj. $e \sim N_n(0, \sigma^2 I_n)$, je b nejlepší dokonce ve třídě všech nestranných (tedy i nelineárních) odhadů vektoru β . Důkaz tohoto tvrzení lze najít např. v [59], str. 152. Dobré vlastnosti MNČ v případě normality vektoru chyb e souvisí s tím, že v tomto případě odhad MNČ je také odhadem metodou maximální věrohodnosti, viz např. [26], str. 66. Pro jiná rozdělení však (alespoň v typickém případě) metoda maximální věrohodnosti nespĺývá s MNČ; např. pro symetrické exponenciální rozdělení odchylek vede metoda maximální věrohodnosti k minimalizaci součtu absolutních hodnot reziduí ([26] aj.).

Rao dokázal, že dává-li MNČ nejlepší odhad ve třídě nestranných odhadů, pak za jistých velmi obecných předpokladů musí mít náhodný vektor e normální rozdělení, viz [51], str. 359. Pro nenormální rozdělení chybového vektoru e může MNČ poskytovat značně horší odhad než jiné metody. Speciálními postupy, které se uplatňují v případě, že máme podezření na nenormalitu vektoru e nebo na porušení předpokladu $\text{cov } e = \sigma^2 I_n$, se v tomto článku zabývat nebudeme a odkazujeme čtenáře zejména na publikace [27], [70], [2] (odst. 2.8, 3.4.3. a 3.5.2.) a dále např. na [1] nebo monografii [54].

I v případě, že klasické předpoklady o vektoru e a jeho normalita jsou splněny, nemusí být realizace MNČ bez problémů. Na potíže narazíme např. při silné multi-kolinearitě regresorů, kdy sloupce regresní matice X mají blízko k lineární závislosti, viz [70], [25] a [26]. S vhodnými numerickými algoritmy pro MNČ se čtenář může seznámit v [70], [2] odst. 2.7. a náročný čtenář např. v [40].

Všimněme si ještě, za jakých podmínek poskytuje MNČ minimax odhad β .

Věta 3.1. *Nechť váhová matice W určující ztrátovou funkci (2.1) je symetrická pozitivně definitní. Pak odhad MNČ vektoru β je minimax odhadem ve třídě všech lineárních odhadů β ve smyslu MSE_W . Má-li vektor chyb e normální rozdělení, pak odhad MNČ je minimax odhadem (ve třídě všech odhadů β) ve smyslu MSE_W .*

Věta 3.1 je dobře známa pro případ $W = I_p$, viz např. [32], str. 19–20. Obecný případ symetrické pozitivně definitní váhové matice lze na tento případ transformovat podle následující poznámky.

Poznámka 3.2. *Uvažujme model (1.1) a ztrátovou funkci (2.1). Ukážeme, že vhodnou reparametrizací lze model převést na případ ortonormální regresní matice. Je-li váhová matice W symetrická pozitivně definitní, lze model transformovat tak, že ztrátová funkce má v reparametrizovaném modelu jednotkovou váhovou matici. Je-li*

$W = X'X$, lze vhodnou lineární transformací dosáhnout obou vlastností zároveň, tj. ortonormální regresní matice a jednotkové váhové matice.

Nechť A je nějaká regulární matice typu $p \times p$. Označme $\theta = A\beta$ a $Z = XA^{-1}$. Model (1.1) lze pak zapsat ve tvaru

$$(3.2) \quad y = Z\theta + e.$$

Mezi odhady $\hat{\beta}$ vektoru β a $\hat{\theta}$ vektoru θ definujeme vzájemně jednoznačné přiřazení vztahem $\hat{\theta} = A\hat{\beta}$ (tj. $\hat{\beta} = A^{-1}\hat{\theta}$). Pak

$$L_W(\beta, \hat{\beta}) = (\hat{\theta} - \theta)' \widetilde{W} (\hat{\theta} - \theta),$$

kde $\widetilde{W} = (A^{-1})'WA^{-1}$. Je-li matice W symetrická nezáporně definitní, platí totéž o matici $\widetilde{W}$. Všimněme si, že odhadu MNČ vektoru β odpovídá při výše zmíněném jednoznačném přiřazení odhad MNČ vektoru θ , neboť platí

$$\begin{aligned} (X'X)^{-1}X' &= [(ZA)'(ZA)]^{-1}(ZA)' = (A'Z'ZA)^{-1}A'Z' \\ &= A^{-1}(Z'Z)^{-1}(A')^{-1}A'Z' = A^{-1}(Z'Z)^{-1}Z'. \end{aligned}$$

Pro libovolnou symetrickou pozitivně definitní matici S existuje čtvercová regulární matice A taková, že $S = A'A$ (toto tvrzení je důsledkem Věty 2.12 v [70] a skutečnosti, že pozitivně definitní matice je regulární).

- a) Protože matice X má maximální hodnotu, je matice $X'X$ symetrická pozitivně definitní a existuje regulární matice A taková, že $A'A = X'X$. Pak pro $Z = XA^{-1}$ platí

$$Z'Z = (A^{-1})'X'XA^{-1} = (A^{-1})'A'AA^{-1} = (A^{-1})'A' = (AA^{-1})' = I_p.$$

- b) Je-li váhová matice W symetrická pozitivně definitní, existuje regulární matice A taková, že $A'A = W$. Pak

$$\widetilde{W} = (A^{-1})'WA^{-1} = (A^{-1})'A'AA^{-1} = I_p.$$

V posledních 40 letech byly intenzivně studovány také vychýlené (tj. nikoliv ne-stranné) odhady vektoru β . Některé z nich při počtu regresorů $p \geq 3$ a normalitě vektoru e (často i pro obecnější chybový vektor e) dominují odhadu MNČ ve smyslu MSE_W např. pro váhovou matici $W = X'X$ nebo $W = I_p$. Použijeme-li porovnání v Pitmanově smyslu při ztrátové funkci L_W s pozitivně definitní maticí W , lze sestavit odhad dominující MNČ již při $p = 2$. Těmto odhadům se budeme věnovat v odstavci 5. Ještě předtím se však zmíníme o jednom postupu běžně užívaném v praxi, který rovněž vede k vychýleným odhadům vektoru β .

4. PRE-TEST ODHADY

Součástí regresní analýzy bývá obvykle i vhodný výběr vysvětlujících proměnných. S touto problematikou se čtenář může seznámit např. v [25], [26] odst. 4.3, [27], [70], [47], [33], náročnému čtenáři doporučujeme [45], [7], [44], [68] a literaturu v nich citovanou.

V tomto odstavci se budeme zabývat následujícím v praxi běžným postupem. Regresní matici X rozdělíme na dvě části, $X = (U, V)$. V části U jsou regresory, které v modelu určitě ponecháme, neboť z nějakého důvodu jsme přesvědčeni o jejich důležitosti bez ohledu na právě analyzovaná data. Regresory umístěné v části V pak s ohledem na data buď v regresi ponecháme, nebo je všechny z modelu vyřadíme. Obvyklé způsoby rozhodování v praxi sice bývají složitější (vícestupňové), ale je obtížné takové postupy obecně analyzovat.

Úplný model má tedy tvar

$$(4.1) \quad y = X\beta + e = U\alpha + V\gamma + e,$$

kde o vektoru e budeme v tomto odstavci předpokládat, že má normální rozdělení $N_n(0, \sigma^2 I_n)$, a redukovaný model má tvar

$$(4.2) \quad y = U\alpha + e^*,$$

kde $e^* = V\gamma + e$. V případě volby modelu (4.1) odhadujeme β pomocí MNČ v úplném modelu, tj. pomocí (3.1), v případě volby modelu (4.2) odhadujeme β pomocí

$$b_0 = (a', 0, \dots, 0)',$$

kde $a = (U'U)^{-1}U'y$ je odhad α pomocí MNČ v modelu (4.2). Mezi modely se budeme rozhodovat na základě statistiky F , která se standardně používá při testu hypotézy $\gamma = 0$ ([70], [26]). Celkově má tedy odhad $\hat{\beta}$ vektoru β tvar

$$\hat{\beta} = \begin{cases} b & \text{pro } F \geq F_{\text{krit}} \\ b_0 & \text{pro } F < F_{\text{krit}}, \end{cases}$$

kde F_{krit} je kritická hodnota pro zvolenou hladinu významnosti, resp. obecněji F_{krit} je nějaké nezáporné číslo nebo $F_{\text{krit}} = \infty$. V případě, že matice V má pouze jeden sloupec, a tedy $\gamma \in R$, se obvykle místo statistiky F použije statistika $|t|$, viz např. [70], str. 63.

Definice 4.1. *Výše popsaný odhad $\hat{\beta}$ budeme nazývat pre-test odhadem, zkráceně PTE (z angl. preliminary test estimator, pre-test estimator nebo pretest estimator, výjimečně se používá i název testimator).*

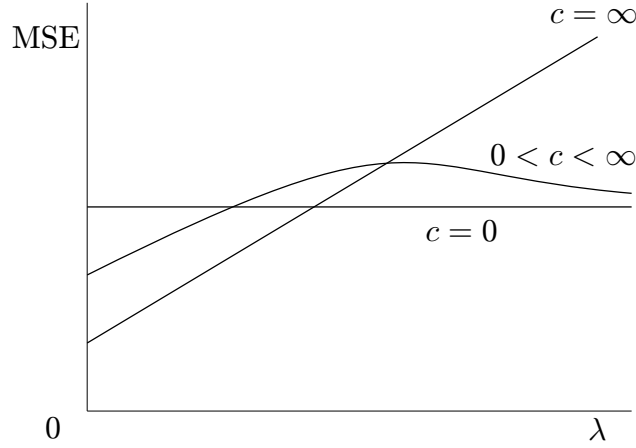
Prvním, kdo analyzoval pre-test odhady důkladněji z teoretického hlediska, byl patrně Bancroft [3]. Později jim byla věnována pozornost v desítkách prací, viz např. [32], [21], [43], [52] a citace v nich obsažené.

Nechť W je nějaká symetrická pozitivně definitní matice. Na obr. 1 je znázorněna závislost $\text{MSE}_W(\beta, \hat{\beta})$ pre-test odhadu $\hat{\beta}$ příslušejícího kritické hodnotě $F_{\text{krit}} = c$ na tzv. parametru necentrality λ , který je kvadratickou formou γ ([32]), při kritických hodnotách $c = 0$, $c = \infty$ a $c \in (0, \infty)$.

Problémem volby kritické hodnoty F_{krit} tak, aby příslušný PTE byl v jistém smyslu optimální, se zabývala řada autorů ([55], [64], [32], [63], [53], [69], [52] aj.). Neexistuje totiž žádné $c \in [0, \infty]$ takové, aby PTE s kritickou hodnotou $F_{\text{krit}} = c$ dominoval (ve smyslu MSE_W) ostatní PTE.

Popišme stručně přístup, který k volbě „optimálního“ PTE zaujali Reif a Vlček v nedávné publikaci [52]. Tito autoři se omezili na případ, kdy matice V má jeden sloupec, takže $\gamma \in R$. Zvažuje se tedy vyřazení jednoho konkrétního regresoru. Protože $\text{MSE}_W(\beta, \hat{\beta})$ závisí na β pouze prostřednictvím složky γ , integrovali autoři tuto rizikovou funkci vzhledem ke γ s využitím nějaké váhové integrovatelné funkce $f(\gamma)$, kterou může být např. apriorní rozdělení γ . Lze tedy říci, že kvalita PTE byla měřena pomocí bayesovského rizika, které reprezentuje průměrnou hodnotu MSE_W vzhledem k určitému rozdělení složky γ . Přitom byly uvažovány *zobecněné* PTE, které kombinovaly úplný model a redukovaný model v závislosti na tom, zda $t \in S$ nebo $t \notin S$,

$$\hat{\beta} = \begin{cases} b & \text{pro } t \in S \\ b_0 & \text{pro } t \notin S, \end{cases}$$

OBRÁZEK 1. Závislost $\text{MSE}_W(\beta, \hat{\beta})$ pre-test odhadu $\hat{\beta}$ na parametru necentrality λ při různých volbách kritické hodnoty $F_{\text{krit}} = c$

kde S je nějaká obecná měřitelná podmnožina R určující daný PTE. Při takto postavené úloze vždy existuje nejlepší zobecněný PTE.

Autory zajímalo, pro která rozdělení $f(\gamma)$ se optimální zobecněný PTE chová jako tradiční PTE v tom smyslu, že množina S odpovídající tomuto zobecněnému PTE obsahuje okolí $\pm\infty$ a neobsahuje okolí 0. Výsledky lze shrnout následovně.

1. Existují kladná čísla $\sigma_1^2 > \sigma_2^2$ taková, že má-li $f(\gamma)$ pro $\gamma \rightarrow +\infty$ chvost těžší než normální rozdělení s rozptylem σ_1^2 (resp. lehčí než normální rozdělení s rozptylem σ_2^2), pak pro velký počet stupňů volnosti je optimální zobecněný PTE pro velká t roven odhadu MNČ v úplném modelu (resp. v redukovaném modelu), tedy množina S charakterizující optimální zobecněný PTE obsahuje (resp. neobsahuje) okolí $+\infty$. Čísla σ_1^2 a σ_2^2 závisí pouze na rozptylu poslední složky b .
2. Je-li apriorní rozdělení γ symetrické kolem 0 a má velký (resp. malý) rozptyl, pak optimální zobecněný PTE je pro malá $|t|$ roven odhadu MNČ v úplném modelu (resp. v redukovaném modelu), tedy množina S příslušná tomuto zobecněnému PTE neobsahuje (resp. obsahuje) okolí 0.

Kdybychom např. použili pro γ rovnoměrné rozdělení (nebo symetrické useknuté normální rozdělení) se střední hodnotou 0 a velkým rozptylem, mělo by optimální rozhodování (z hlediska minimalizace MSE_W) být pro velký počet stupňů volnosti opačné, než je v praxi zvykem.

Pro nevlastní neurčitou apriorní hustotu $f(\gamma) = 1$, $\gamma \in R$, byly tradiční PTE příslušné kritickým hodnotám $c \in [0, \infty]$ porovnávány v práci [64] a bylo zjištěno, že optimální hodnotou je pak $c = 0$ odpovídající použití jen odhadu MNČ v úplném modelu. Neurčité apriorní rozdělení parametru γ se však nehodí pro častou intuitivní představu, že parametr γ by mohl být „se značnou pravděpodobností“ blízký k nule, která právě inspirovala praktiky k používání PTE.

Pre-test odhady, byť by byly voleny optimálně, nedávají tak dobré výsledky z hlediska $\text{MSE}_{X'X}$ jako zkrácené odhady, kterými se budeme zabývat v dalším odstavci. Výhodou PTE však je, že připouští použití neúplného modelu, takže vzorec může mít menší počet členů než při použití odhadů z následujícího odstavce.

5. ODHADY STEINOVA TYPU

V tomto odstavci se budeme zabývat dosti obecnou třídou odhadů s výhodnými vlastnostmi, které budeme nazývat zkrácenými či sraženými odhady nebo také odhady Steinova typu. V jistém ohledu jsou příbuzné tzv. hřebenovým odhadům, se kterými se čtenář může seznámit např. v [25] odst. 19.5 a 19.6 nebo v [70] odst. 9.3.

Pokud nebude řečeno jinak, budeme předpokládat, že chybový vektor e modelu (1.1) má normální rozdělení $N_n(0, \sigma^2 I_n)$.

Protože v literatuře byly intenzivně studovány odhady vektoru středních hodnot vícerozměrného normálního rozdělení, objasníme nejprve v následujících poznámkách, jakou mají souvislost s odhady vektoru β modelu (1.1).

Poznámka 5.1. Všimněme si, že speciálním případem naší úlohy je odhad střední hodnoty $\mu \in R^p$ normálního rozdělení $N_p(\mu, \sigma^2 I_p)$ s neznámou hodnotou σ^2 ; máme-li k dispozici náhodný výběr rozsahu $k > 1$, můžeme tuto úlohu interpretovat jako úlohu odhadu parametrů modelu (1.1) s neznámým vektorem $\beta = \mu$ a vhodnou ortogonální maticí X typu $(kp) \times p$ takovou, že $X'X = kI_p$. Odhad μ metodou maximální věrohodnosti přitom odpovídá odhadu vektoru β pomocí MNČ v odpovídajícím modelu (1.1).

Poznámka 5.2. Ukážeme, jakým způsobem lze pro získání některých odhadů vektoru β modelu (1.1) využít úlohy odhadu μ rozdělení $N_p(\mu, \sigma^2 I_p)$.

Nechť A je konstantní regulární matice typu $p \times p$, která nezávisí na neznámých parametrech. Označme

$$x = Ab,$$

kde b je odhad (3.1). Platí $x \sim N_p(\mu, \Sigma)$, kde $\mu = A\beta$ a $\Sigma = \sigma^2 A(X'X)^{-1}A'$. Je-li $\hat{\mu}$ nějaký odhad μ založený na pozorování x , pak pro odhad $\hat{\beta}$ vektoru β definovaný vztahem $\hat{\beta} = A^{-1}\hat{\mu}$ platí

$$\text{MSE}_W(\beta, \hat{\beta}) = \text{MSE}_{\widetilde{W}}(\mu, \hat{\mu}), \quad \text{kde} \quad \widetilde{W} = (A^{-1})'WA^{-1}.$$

Speciálně, $\text{MSE}_W(\beta, b) = \text{MSE}_{\widetilde{W}}(\mu, x)$.

Např. pro váhovou matici $W = X'X$ můžeme volit regulární matici A tak, že $A'A = X'X$ (její existenci jsme odůvodnili již v pozn. 3.2). Pak podle části b) pozn. 3.2 je

$$\widetilde{W} = I_p$$

a dále $A(X'X)^{-1}A' = A(A'A)^{-1}A' = AA^{-1}(A')^{-1}A' = I_p$, tedy

$$x \sim N_p(\sigma^2 I_p).$$

Výše popsaná transformace umožňuje přenášet výsledky o odhadech vektoru μ založené na x na výsledky (speciálních) odhadů vektoru β modelu (1.1) založených na b . Nalezneme-li odhad $\hat{\mu}$ vektoru μ založený na pozorování x , který ve smyslu $\text{MSE}_{\widetilde{W}}$ (ostře) dominuje odhadu x (což je maximálně věrohodný odhad μ založený na jednom pozorování x), pak $\hat{\beta} = A^{-1}\hat{\mu}$ je odhad β , který ve smyslu MSE_W (ostře) dominuje b . Podobně, je-li $\hat{\mu} = \hat{\mu}(x)$ nepřipustným odhadem μ ve smyslu $\text{MSE}_{\widetilde{W}}$, pak $\hat{\beta} = A^{-1}\hat{\mu}$ je nepřipustným odhadem β ve smyslu MSE_W .

Nevíme však, zda přípustný odhad $\hat{\mu}$ se popsáním způsobem transformuje na přípustný odhad $\hat{\beta}$; víme pouze, že pak $\hat{\beta}$ není ostře dominován ve smyslu MSE_W žádným odhadem ve tvaru $A^{-1}(\tilde{\mu}(Ab))$, tedy žádným odhadem ve tvaru $f(b)$, kde $\tilde{\mu}$ a f jsou funkce z R^p do R^p .

Platí však, že je-li matice W (a tedy i $\widetilde{W}$) symetrická pozitivně definitní a $\widehat{\mu}$ je minimax odhadem μ ve smyslu $\text{MSE}_{\widetilde{W}}$, pak $\widehat{\beta} = A^{-1}\widehat{\mu}$ je minimax odhadem β ve smyslu MSE_W , neboť pro libovolný odhad $\widetilde{\beta}$ vektoru β s využitím věty 3.1 a výše uvedených transformačních vzorců dostáváme

$$\sup_{\beta} L_W(\beta, \widetilde{\beta}) \geq \sup_{\beta} L_W(\beta, b) = \sup_{\mu} L_{\widetilde{W}}(\mu, x) \geq \sup_{\mu} L_{\widetilde{W}}(\mu, \widehat{\mu}) = \sup_{\beta} L_{\widetilde{W}}(\beta, \widehat{\beta}).$$

Definice 5.3. (Zjednodušená terminologie za účelem stručnosti dalšího popisu.)

Nechť $\widetilde{\beta}$ je nějaký odhad β v modelu (1.1). Řekneme, že odhad $\widehat{\beta}$ vektoru β je lepší než $\widetilde{\beta}$, jestliže $\widehat{\beta}$ ostře dominuje $\widetilde{\beta}$ ve smyslu $\text{MSE}_{X'X}$. Řekneme, že odhad $\widehat{\beta}$ je přípustný (resp. nepřípustný), je-li přípustný (resp. nepřípustný) ve smyslu $\text{MSE}_{X'X}$. Řekneme, že odhad $\widehat{\beta}$ je minimax odhadem, je-li minimax odhadem ve smyslu $\text{MSE}_{X'X}$.

Analogickou terminologii budeme používat pro odhady vektoru μ normálního rozdělení $N_p(\mu, \Sigma)$ s tím, že odhady budou porovnávány ve smyslu MSE_{I_p} .

Protože podle věty 3.1 je odhad MNČ vektoru β modelu (1.1) minimax odhadem, bude totéž platit i o každém lepším odhadu.

Co se týče přípustnosti odhadu MNČ vektoru β , není odpověď jednoznačná. V této souvislosti je vhodné si připomenout, že podle poznámky 3.2 se stačí omezit na případ ortogonální regresní matice a jednotkové váhové matice. V literatuře se běžně uvádí tvrzení, že odhad vektoru středních hodnot p -rozměrného normálního rozdělení metodou maximální věrohodnosti je pro $p \leq 2$ přípustný (např. [5], str. 256), avšak odtud bezprostředně neplyne přípustnost odhadu MNČ vektoru β , viz poznámka 5.2. Tvrzení o přípustnosti odhadu MNČ v modelu (1.1) pro $p \leq 2$ je uvedeno bez důkazu v [32], str. 240.

V roce 1956 Stein [61] ukázal, že odhad střední hodnoty normálního rozdělení metodou maximální věrohodnosti je při počtu složek $p \geq 3$ nepřípustný. Explicitní lepší odhad zkonstruovali James a Stein [31] jednak pro případ nezávislých složek se známým rozptylem, dále pro případ společného neznámého rozptylu nezávislých složek a rovněž pro případ závislých složek, kde rozptyl je odhadnut Wishartovou maticí.

Pokud jde o model (1.1), po využití poznámky 5.2 můžeme pro $p \geq 3$ psát Jamesův-Steinův odhad (JS odhad) vektoru β ve tvaru

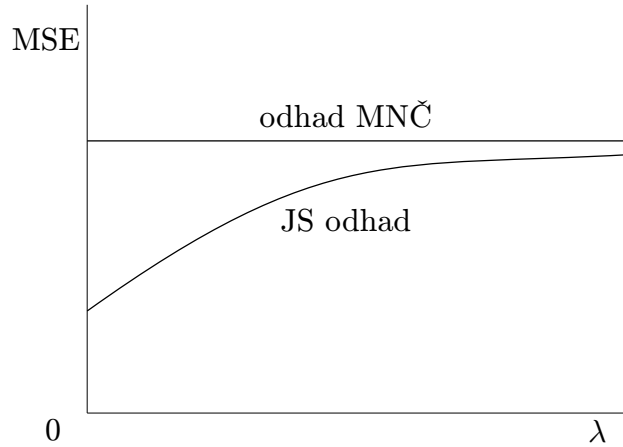
$$(5.1) \quad b^{(JS)} = \left(1 - \frac{c(n-p)s^2}{b'X'Xb}\right)b, \quad \text{kde } 0 < c < \frac{2(p-2)}{n-p+2}$$

a s^2 je standardní nestranný odhad σ^2 . JS odhad je tedy vhodným násobkem odhadu MNČ. Optimální konstantou c (z hlediska $\text{MSE}_{X'X}$) je $c = (p-2)/(n-p+2)$. I při optimálním c je JS odhad nepřípustný, lepším odhadem je např.

$$(5.2) \quad b^{(PPJS)} = \left(1 - \frac{c(n-p)s^2}{b'X'Xb}\right)^+ b,$$

kde λ^+ značí $\max\{\lambda, 0\}$. Pro tento odhad, který se v anglickém jazyce nazývá *positive-part JS estimator*, použijeme označení PPJS odhad. Rovněž PPJS odhad je však nepřípustný při libovolném c ([32], [60]) a navíc nelze určit optimální c , protože rizikové funkce se protínají ([32], str. 211).

Výhodnost použití JS odhadu v porovnání s MNČ roste s počtem regresorů p a také se snižující se velikostí vektoru β . Pro $p = 10$ a malé β může být střední kvadratická chyba JS odhadu až 5krát menší než tatáž chyba odhadu MNČ ([13]).

OBRÁZEK 2. Závislost $\text{MSE}_{X'X}(\beta, \hat{\beta})$ na $\lambda = \beta'X'X\beta/\sigma^2$ pro odhad metodou nejmenších čtverců a Jamesův-Steinův odhad.

Odhady Steinova typu patří mezi tzv. zkrácené odhady (v angl. *shrinkage estimators*, český název *zkrácené odhady* byl použit v [25]). Lze totiž ukázat, že délka vektoru (5.1) je s velkou pravděpodobností (u PPJS odhadu dokonce vždy) nejvýše rovna délce vektoru b . Podrobné informace o vývoji odhadů tohoto typu můžeme nalézt např. v monografii [23] a přehledových článcích [29] a [38]. Uveďme v přibližně chronologicky seřazené posloupnosti některé práce věnované zkráceným odhadům. Jde o stručný výběr; např. monografie [23] obsahuje více než 400 referencí, značná část z nich se však vztahuje k případu známého rozptylu nebo k p -rozměrnému normálnímu rozdělení s určitým předpokladem o kovarianční matici. Na druhé straně mnoho prací o zkrácených odhadech není v seznamu literatury [23] uvedeno.

Ortogonální lineární model s alespoň třemi regresory vyšetřoval Sclove [56] a uvedl tvar JS odhadu pro tento případ. Navrhnul kombinovat odhad MNČ s JS odhadem podle významnosti jednotlivých složek odhadu MNČ. V článku je také zmíněn PPJS odhad.

Baranchik [4] (viz např. Judge a Bock [32]) ukázal, že PPJS odhad je lepší než JS odhad. Efron a Morris [14] a [15] upozorňují, že ačkoli má JS odhad menší střední kvadratickou chybu než odhad metodou maximální věrohodnosti, jednotlivé složky často tuto vlastnost nemají. Navrhují rovněž kombinovat JS odhad s odhadem MNČ.

Sclove, Morris a Radhakrishnan v r. 1972 zkonstruovali pre-test odhad Steinova typu, který je lepší než standardní pre-test odhad (avšak není lepší než MNČ), stručný komentář k tomuto viz [32], str. 190. Zmíněný odhad v obecné podobě lze charakterizovat jako „srážení“ odhadu MNČ směrem k určitému pevnému hypotetickému vektoru regresních koeficientů a obecně tedy nemusí jít o zkracování odhadu MNČ (základní informace o principu srážení k nenulovému vektoru lze najít také v monografiích [41], [33] a [59]). V konkrétním příkladě, který byl vyšetřován simulací, byl zisk pre-test odhadu Steinova typu v porovnání s tradičním pre-test odhadem pro běžně používané hladiny významnosti malý ([32], str. 214).

Baranchik se zabýval JS odhady v kontextu lineární regrese se stochastickou maticí X a dokázal, že maximálně věrohodný odhad za předpokladu sdružené normality

lze pro $p \geq 3$ zlepšit, viz [32], kap. 12. Efron [13] udává zkrácený odhad střední hodnoty μ jednorozměrného normálního rozdělení $N(\mu, 1)$ na základě jednoho pozorování x a tvrdí, že je v Pitmanově smyslu lepší než maximálně věrohodný odhad (tedy než x), přičemž za ztrátovou funkci je možno volit libovolnou rostoucí funkci argumentu $|\hat{\mu} - \mu|$. Efron své tvrzení nedokazuje. Jeho odhad je uváděn též v [58] a porovnáván s jinými odhady v kontextu lineárního regresního modelu. Efronův vzorec má tvar

$$(5.3) \quad \hat{\mu}^{(E)} = x - h(x),$$

kde $h(x)$ je lichá funkce, která je pro $x \geq 0$ definována vztahem

$$h(x) = \frac{1}{2} \min\{x, \Phi(-x)\} \quad (\Phi \text{ je distribuční funkce } N(0, 1)).$$

Bock ukázal, že je-li stopa matice $(X'X)^{-1}$ menší nebo rovna dvojnásobku největšího vlastního čísla téže matice, pak pro žádnou volbu konstanty c ve vzorci (5.1) není JS odhad minimax odhadem ve smyslu MSE_{I_p} a tedy JS odhad nedominuje odhad MNČ ve smyslu MSE_{I_p} , viz [32], str. 243, další informace k tomuto jsou v [33], str. 923–924.

Odhad, který ostře dominuje odhadu MNČ ve smyslu MSE_W , kde W je libovolná (pevně zvolená) symetrická pozitivně definitní matice, lze odvodit z výsledků Bergera. Bergerův odhad, který byl původně odvozen pro normální rozdělení se známým rozptylem, byl upraven do kontextu regresního modelu (1.1) s neznámým σ^2 v monografii [32], str. 250–251, a jeho dominance odhadu MNČ byla dokázána tamtéž pro kvadratickou ztrátovou funkci s jednotkovou váhovou maticí. Použijeme-li lineární transformaci podle poznámky 3.2, můžeme pro $p \geq 3$ sestavit analogický odhad dominující MNČ i pro případ obecné symetrické pozitivně definitní váhové matice W . Výsledný odhad Steinova typu, který budeme nazývat BS odhadem, má pak tvar

$$(5.4) \quad b^{(BS)} = \left(I_p - \frac{c(n-p)s^2}{b'X'XW^{-1}X'Xb} W^{-1}X'X \right) b, \quad \text{kde } 0 < c < \frac{2(p-2)}{n-p+2}.$$

Všimněme si, že JS odhad obdržíme jako zvláštní případ tohoto odhadu, zvolíme-li váhovou matici $W = X'X$. Optimální konstantou c (z hlediska MSE_W) je $c = (p-2)/(n-p+2)$. Je zde tedy analogie s JS odhadem. Dále uvažujme BS odhad (5.4) jen pro jednotkovou váhovou matici $W = I_p$. Všimněme si, že je-li matice X ortogonální, pak BS odhad je tvaru $b^{(BS)} = Db$ pro jistou diagonální matici $D = \text{diag}\{d_1, \dots, d_p\}$. „Positive-part variantu“ BS odhadu (PPBS) lze pak definovat jako D^+b , kde $D^+ = \text{diag}\{d_1^+, \dots, d_p^+\}$. V monografii [32] bylo metodou Monte-Carlo porovnáno 9 variant odhadu Steinova typu pro dvě různé ortogonální matice X s $p = 5$ regresory. V souladu s teoretickými výsledky všechny uvažované odhady výrazně předčily odhad MNČ, avšak nebylo možné určit jednoznačného vítěze, neboť rizikové funkce (2.2) se v oboru parametrů β často křížily. Odhad PPJS byl jen o málo lepší než JS, avšak odhad PPBS byl podstatně lepší než BS. Zatímco pro případ neznámého rozptylu a nepřiliš velkého n nebyl mezi odhady PPJS a PPBS velký rozdíl, pro případ známé rozptylové matice bylo možno z těchto dvou odhadů považovat PPBS za značně lepší pro malé $\|\beta\|$ a jen nepatrně horší pro velká $\|\beta\|$.

Pokračujme ve stručném přehledu dalších prací. Efron a Morris [16] prezentují intuitivní výklad JS odhadu. Zkrácené odhady z bayesovského pohledu popisuje Vinod [66] v přehledném článku s rozsáhlou bibliografií. Draper a Van Nostrand [12] poskytují přehled literatury o zkrácených odhadech dostupné v té době, citující 77 odkazů.

Odhad regresních koeficientů Steinova typu byl uplatněn v USA na data o příjmech při neúplném statistickém šetření v r. 1970 ([17]) a bylo ukázáno, že výsledné odhady mají menší průměrnou chybu než tradiční odhady.

Ullah, Srivastava a Chandra [65] uvažují obecnou třídu zkrácených odhadů zahrnující také JS odhad a odvozují podmínky, za kterých jsou lepší než MNČ, když u rozdělení chyb se předpokládá jen konečnost čtvrtého momentu. Mittelhammer [46] a později též Ohtani [48] ukazují, že v případě špatně určeného regresního modelu JS odhad nedominuje MNČ. Judge a kol. [33] objasňují pro odhady Steinova typu řadu různých souvislostí s aktuálními referencemi. Ghosh a kol. [20] v pre-test odhadu kombinují JS odhad a odhad MNČ, viz též [33].

Některé práce se zabývají hodnocením zkrácených odhadů pomocí Pitmanova kritéria (viz def. 2.7). Keating a Czitrom [34] ukázali, že i při porovnání pomocí Pitmanova kritéria se ztrátovou funkcí $L_{X'X}$ je JS odhad lepší než odhad MNČ. Rovněž Sen, Kubokawa a Saleh [58] se zabývají Steinovým principem v kontextu Pitmanova kritéria a používají kvadratickou ztrátovou funkci s obecnou pozitivně definitní váhovou maticí W . Z jejich výsledků plyne, že je-li $p \geq 2$, pak odhad

$$(5.5) \quad \left(I_p - \frac{as^2}{b'X'XW^{-1}X'Xb} W^{-1}X'X \right) b, \quad \text{kde} \quad 0 \leq a \leq \frac{(p-1)(3p+1)}{2p},$$

dominuje odhadu MNČ v Pitmanově smyslu při ztrátové funkci (2.1). Pozoruhodné je, že výsledek platí již pro $p = 2$, takže umožňuje zlepšit odhad MNČ (v Pitmanově smyslu) již pro regresní přímku (připomínáme, že Efronův odhad (5.3) umožňuje při známém parametru σ^2 zlepšit v Pitmanově smyslu metodu maximální věrohodnosti také pro $p = 1$). Odhad (5.5) lze ještě dále v uvedeném smyslu zlepšit jeho „positive-part verzi“ ([58]), která má tvar

$$(5.6) \quad \left(I_p - \frac{\min\{as^2, b'X'Xb\}}{b'X'XW^{-1}X'Xb} W^{-1}X'X \right) b.$$

Čtenář si může povšimnout, že pro $a = c(n-p)$ splývá odhad (5.5) s BS odhadem (5.4) a je-li navíc $W = X'X$, splývá odhad (5.5) také s JS odhadem a odhad (5.6) s PPJS odhadem, pokud ovšem konstanty a, c vyhovují příslušným rozmezím.

Miller [45] se zabývá JS odhady v regresním modelu z pohledu volby vysvětlujících proměnných. Zdůrazňuje, že MNČ často dává příliš velké odhady, s čímž se lze vypořádat pomocí zkrácených odhadů. Carter a kol. [8] docházejí k závěru, že MNČ je užitečnější pro posuzování jednotlivých regresních koeficientů, avšak pro celý vektor je při $p \geq 3$ užitečnější JS odhad. Fomby a Samanta [18] navrhuji dvě metody předpovědi založené na zkrácených odhadech a metodou Monte-Carlo je porovnávají s jinými metodami. Brandwein a Strawderman [6] zobecňují teorii zkrácených odhadů pro sféricky symetrická rozdělení a uvažují kvadratické a konkávní ztrátové funkce.

Ki [35] se blíže zabývá odhadem Steinova typu, který navrhnul v r. 1986 Georg a který sráží odhad směrem k několika „apriorním podprostorům“ zároveň. Na reálných i simulovaných datech ukazuje, že tento odhad dává obvykle lepší předpovědi než kroková regrese. Guo a Pal [24] definují posloupnost odhadů (níže se na ně budeme odkazovat jako na odhady GP_i) se snižující se střední kvadratickou chybou, které jsou lepší než JS odhad a na rozdíl od PPJS odhadu jsou hladké, a dále nehladký odhad, který je ještě lepší. Kritické zhodnocení zkrácených odhadů podává Hill [28]. Hwang a Ullah [30] porovnávají konfidenční množiny pro parametry lineárního regresního modelu se středy rovnými JS odhadu a odhadu MNČ. První varianta vychází z porovnání lépe.

Kim a Hill [36] uvádějí verzi PPJS odhadu v nelineárním modelu s menší střední kvadratickou chybou, než má maximálně věrohodný odhad a pre-test odhad při kvadratické ztrátové funkci, jejíž váhová matice je rovna informační matici. Uvažují též jednotkovou váhovou matici a některé další. Vinod a Srivastava [67] vyšetřují jistou třídu odhadů (double k class estimators) a uvádějí podmínky, kdy jsou lepší než JS odhad vzhledem k MSE_{I_p} a $MSE_{X'X}$; chyby nemusejí mít normální rozdělení. Výsledky se částečně opírají o simulační porovnání. Giri v knize [22] popisuje odhady Steinova typu a má řadu referencí.

Cellier, Fourdrinier a Robert [9] a Cellier a Fourdrinier [10] prezentují robustní odhad Steinova typu, který je lepší než maximálně věrohodný odhad jak v případě normálního rozdělení, tak i pro širokou třídu nenormálních rozdělení. Obecné vzorce pro momenty parametrických funkcí JS odhadu a PPJS odhadu odvozují Ohtani a Kozumi [49]. Uvádějí postačující podmínku pro to, aby parametrické funkce JS odhadu dominovaly funkcím odvozeným z odhadu MNČ (obecně takové dominance neplatí).

Kubokawa [37] navrhl speciální odhad střední hodnoty p -rozměrného normálního rozdělení a ukázal, že je lepší než JS odhad. Navíc dokazoval, že jeho odhad je přípustný, důkaz však obsahuje chybu, kterou opravili až Lin a Pal [42]. Pal a Chano [50] srovnávají tento Kubokawův odhad (K odhad) s odhady JS, PPJS, s výše zmíněnými odhady GP_i a se Strawdermanovým odhadem jak pro normální rozdělení, tak pro vícerozměrné t -rozdělení chyb. Ukazují, že i pro t -rozdělení jsou JS odhad a K odhad lepší než metoda maximální věrohodnosti. Pro normální rozdělení vyjadřují rizikové funkce ve tvaru řad a ukazují, že mezi odhady PPJS, GP_1 a K není jasný vítěz, všechny jsou však lepší než JS odhad.

Shao a Strawderman [60] uvedli pro případ známé rozptylové matice odhad střední hodnoty normálního rozdělení, který je lepší než PPJS odhad, a Sugiura a Takagi [62] rozšířili jejich výsledek na případ, kdy rozptylová matice není známa. DasGupta a Sinha [11] pracovali s obecnými ztrátovými funkcemi a navrhli pro střední hodnotu vícerozměrného normálního rozdělení odhady Steinova typu. Např. pro zkrácený odhad navržený pro ztrátovou funkci rovnající se součtu absolutních hodnot odchylek dokázali jeho dominanci nad JS odhadem a maximálně věrohodným odhadem.

Závěrem je možno říci, že odhady Steinova typu prokázaly v mnoha studiích své výhodné vlastnosti a proto nelze pochybovat o tom, že si v budoucnu najdou svoje místo i v praxi.

LITERATURA

1. ANTOCH, J., VÍŠEK, J. Á., *Robust estimation in linear model and its computational aspects*. In: Computational aspects of model choice (Prague, 1991), str. 39–104, Contrib. Statist., Physica, Heidelberg, 1993.
2. ANTOCH, J., VORLÍČKOVÁ, D., *Vybrané metody statistické analýzy dat*. Academia, Praha, 1992.
3. BANCROFT, T. A., *On biases in estimation due to the use of preliminary tests of significance*. Ann. Math. Statistics 15, (1944), 190–204.
4. BARANCHIK, A. J., *Multiple regression and estimation of the mean of a multivariate normal distribution*. Technical Report 51, Department of Statistics, Stanford University, 1964.
5. BERGER, J. O., *Statistical decision theory and Bayesian analysis*. Second edition, Springer, New York, 1985.
6. BRANDWEIN, A. C., STRAWDERMAN, W. E., *Generalizations of James-Stein estimators under spherical symmetry*. Ann. Statist. 19 (1991), no. 3, 1639–1650.
7. BURNHAM, K. P., ANDERSON, D. R., *Model selection and inference*. Springer, New York-Berlin, 1998.

8. CARTER, R. A. L., SRIVASTAVA, M. S., SRIVASTAVA, V. K., ULLAH, A., *Unbiased estimation of the MSE matrix of Stein-rule estimators, confidence ellipsoids, and hypothesis testing*. Econometric Theory 6 (1990), no. 1, 63–74.
9. CELLIER, D., FOURDRINIER, D., ROBERT, C., *Robust shrinkage estimators of the location parameter for elliptically symmetric distributions*. J. Multivariate Anal. 29 (1989), no. 1, 39–52.
10. CELLIER, D., FOURDRINIER, D., *Shrinkage estimators under spherical symmetry for the general linear model*. J. Multivariate Anal. 52 (1995), no. 2, 338–351.
11. DASGUPTA, A., SINHA, B. K., *A new general interpretation of the Stein estimate and how it adapts: applications*. J. Statist. Plann. Inference 75 (1999), no. 2, 247–268.
12. DRAPER, N. R., VAN NOSTRAND, R. C., *Ridge regression and James-Stein estimation: review and comments*. Technometrics 21 (1979), no. 4, 451–466.
13. EFRON, B., *Biased vs. unbiased estimation*. Adv. Math. 16 (1975), 259–277.
14. EFRON, B., MORRIS, C., *Limiting the risk of Bayes and empirical Bayes estimators. I. The Bayes case*. J. Amer. Statist. Assoc. 66 (1971), 807–815.
15. EFRON, B., MORRIS, C., *Empirical Bayes on vector observations: an extension of Stein's method*. Biometrika 59 (1972), 335–347.
16. EFRON, B., MORRIS, C., *Stein's Paradox in statistics*. Scientific American 236 (1977), 119–127.
17. FAY, R. E. III, HERRIOT, R. A., *Estimates of income for small places: an application of James-Stein procedures to census data*. J. Amer. Statist. Assoc. 74 (1979), no. 366, part 1, 269–277.
18. FOMBY, T. B., SMANTA, S. K., *Application of Stein rules to combination forecasting*. Journal of Business and Economics Statistics 9 (1991), 391–407.
19. FRIEŠL, M., REIF, J., *Pitmanovo porovnání odhadů*. Robust 2002, sborník dvanácté zimní školy JČMF (J. Antoch, G. Dohnal a J. Klaschka eds.), JČMF, Praha, 2002, str. 117–125.
20. GHOSH, M., SALEH, A. K. MD. E., SEN, P. K., *Empirical Bayes subset estimation in regression models*. Statist. Decisions 7 (1989), no. 1-2, 15–35.
21. GILES, J. A., D. E. A. GILES, *Pre-test estimation and testing in econometrics: recent developments*. Journal of Economic Surveys 7 (1993), 145–197.
22. GIRI, N. C., *Multivariate statistical analysis*. Marcel Dekker, Inc., New York, 1996.
23. GRUBER, M. H. J., *Improving efficiency by shrinkage*. Marcel Dekker, New York, 1998.
24. GUO, Y. Y., PAL, N., *A sequence of improvements over the James-Stein estimator*. J. Multivariate Anal. 42 (1992), no. 2, 302–317.
25. HEBÁK, P., HUSTOPECKÝ, J., *Vícerozměrné statistické metody s aplikacemi*. SNTL/Alfa, Praha, 1987.
26. HEBÁK, P., *Regrese. I. část*, VŠE, Praha, 1998.
27. HEBÁK, P., SVOBODOVÁ, A., *Regrese. II. část*, VŠE, Praha, 2001.
28. HILL, B. M., *On Steinian shrinkage estimators: the finite/infinite problem and formalism in probability and statistics*. Aspects of uncertainty (Freeman, R. P., Smith, A. F. M., eds.) Wiley, Chichester, 1994, pp. 223–260.
29. HOFFMANN, K., *Stein estimation—a review*. Statist. Papers 41 (2000), no. 2, 127–158.
30. HWANG, J. T. G., ULLAH, A., *Confidence sets centered at James-Stein estimators: a surprise concerning the unknown-variance case*. J. Econometrics 60 (1994), no. 1-2, 145–156.
31. JAMES, W., STEIN, C., *Estimation with quadratic loss*. Proc. 4th Berkeley Sympos. Math. Statist. and Prob., Vol. I, pp. 361–379, Univ. California Press, Berkeley, Calif., 1961.
32. JUDGE, G. G., BOCK, M. E., *The statistical implications of pre-test and Stein-rule estimators in econometrics*. North-Holland Publishing Co., Amsterdam, 1978.
33. JUDGE, G. G., GRIFFITHS, W. E., HILL, R. C., LEE, T. C., *The theory and practice of econometrics*. Wiley, New York, 2. vyd., 1985.
34. KEATING, J. P., CZITROM, V., *A comparison of James-Stein regression with least squares in the Pitman nearness sense*. The Journal of Computation and Simulation 34 (1989), 1–9.
35. KI, Y. C. F., *Multiple shrinkage estimators in multiple linear regression*. Comm. Statist. Theory Methods 21 (1992), no. 1, 111–136.
36. KIM, M., HILL, R. C., *Shrinkage estimation in nonlinear regression: the Box-Cox transformation*. J. Econometrics 66 (1995), no. 1-2, 1–33.
37. KUBOKAWA, T., *An approach to improving the James-Stein estimator*. J. Multivariate Anal. 36 (1991), no. 1, 121–126.
38. KUBOKAWA, T., *The Stein phenomenon in simultaneous estimation: a review*. In: Applied statistical science, III, pp. 143–173, Nova Sci. Publ., Commack, NY, 1998.
39. KUBOKAWA, T., *Shrinkage and modification techniques in estimation of variance and the related problems: a review*. Comm. Statist. Theory Methods 28 (1999), no. 3-4, 613–650.

40. LAWSON, C. L., HANSON, R. J., *Solving least squares problems*. Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, New Jersey, 1974.
41. LEHMANN, E. L., *Theory of point estimation*. Wiley, New York, 1983.
42. LIN, J. J., PAL, N., *An admissibility result on estimation of a multivariate normal mean vector*. Tamsui Oxf. J. Math. Sci. 17 (2001), no. 1, 23–33.
43. MAGNUS, J. R., *The traditional pretest estimator*. Theory of Probability and Its Applications 44 (1999), 293–308.
44. MCQUARRIE, A. D. R., TSAI, C.-L., *Regression and time series model selection*. World Scientific Publishing Co., Inc., River Edge, NJ, 1998.
45. MILLER, A. J., *Subset selection in regression*. Chapman and Hall, London, 1990.
46. MITTELHAMMER, R. C., *Restricted least squares, pretest, OLS and Stein rule estimators: risk comparisons under model misspecification*. J. Econometrics 25 (1984), no. 1-2, 151–164.
47. MYERS, R. M., *Classical and modern regression with application*. 2. vyd., PWS-Kent Publish. Co., Boston, 1990.
48. OHTANI, K., *A comparison of the Stein-rule and positive-part Stein-rule estimators in a misspecified linear regression model*. Econometric Theory 9 (1993), no. 4, 668–679.
49. OHTANI, K., KOZUMI, H., *The exact general formulae for the moments and the MSE dominance of the Stein-rule and positive-part Stein-rule estimators*. J. Econometrics 74 (1996), no. 2, 273–287.
50. PAL, N., CHANO, C. H., *Risk analysis and robustness of four shrinkage estimators*. Calcutta Statist. Assoc. Bull. 46 (1996), 35–62.
51. RAO, C. R., *Lineární metody statistické indukce a její aplikace*. Academia, Praha, 1978.
52. REIF, J., VLČEK, K., *Optimal pre-test estimators in regression*, J. Econometrics 110 (2002), 91–102.
53. ROEHRIG, C. S., *Optimal critical regions for pre-test estimators using a Bayes risk criterion*. Journal of Econometrics 25 (1984), 3–14.
54. ROUSSEEUW, P. J., LEROY, A. M., *Robust regression and outlier detection*. Applied Probability and Statistics. John Wiley, New York, 1987.
55. SAWA, T., HIROMATSU, T., *Minimax regret significance points for a preliminary test in regression analysis*. Econometrica 41 (1973), 1093–1101.
56. SCLOVE, S. L., *Improved estimators for coefficients in linear regression*. J. Amer. Statist. Assoc. 63 (1968), 596–606.
57. SCLOVE, S. L., MORRIS, C., RADHAKRISHNAN, R., *Non-optimality of preliminary-test estimators for the mean of a multivariate normal distribution*. Ann. Math. Statist. 43 (1972), 1481–1490.
58. SEN, P. K., KUBOKAWA, T., SALEH, A. K. MD. E., *The Stein paradox in the sense of the Pitman measure of closeness*. Ann. Statist. 17 (1989), no. 3, 1375–1386.
59. SHAO, J., *Mathematical statistics*. Springer, New York - Berlin, 1998.
60. SHAO, P. Y.-S., STRAWDERMAN, W. E., *Improving on the James-Stein positive-part estimator*. Ann. Statist. 22 (1994), no. 3, 1517–1538.
61. STEIN, C., *Inadmissibility of the usual estimator for the mean of a multivariate normal distribution*. Proceedings of the Third Berkeley Symposium on Mathematical Statistics and Probability, 1954–1955, vol. I, pp. 197–206. Univ. of California Press, Berkeley, 1956.
62. SUGIURA, N., TAKAGI, Y., *Dominating James-Stein positive-part estimator for normal mean with unknown covariance matrix*. Comm. Statist. Theory Methods 25 (1996), no. 12, 2875–2900.
63. TOYODA, T., OHTANI, K., *Optimal pre-testing procedure in regression*. Keizai Kenkyu, 29 (1978), 39–43.
64. TOYODA, T., WALLACE, T. D., *Optimal critical values for pre-testing in regression*. Econometrica 44 (1976), 365–375.
65. ULLAH, A., SRIVASTAVA, V. K., CHANDRA, R., *Properties of shrinkage estimators in linear regression when disturbances are not normal*. J. Econometrics 21 (1983), no. 3, 389–402.
66. VINOD, H. D., *A survey of ridge regression and related techniques for improvements over ordinary least squares*. Rev. Econom. Statist. 60 (1978), no. 1, 121–131.
67. VINOD, H. D., SRIVASTAVA, V. K., *Large sample asymptotic properties of the double k-class estimators in linear regression models*. Econometric Rev. 14 (1995), no. 1, 75–100.
68. VÍŠEK, J. Á., *Selecting regression model*. Probab. Math. Statist. 21 (2001), no. 2, 467–492.
69. WAN, A. T. K., *The non-optimality of interval restricted and pre-test estimators under squared error loss*. Communications in Statistics – Theory and Methods 23 no. 8 (1994), 2231–2252.
70. ZVÁRA, K., *Regresní analýza*. Academia, Praha, 1989.